

УДК 336.71

Шавло Ю.А.
студентка*Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара*

Дереза В.М.

кандидат економічних наук,

доцент кафедри банківської справи

Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ БАНКІВ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

У статті розглянуто поняття банківської конкуренції, її сутність. Представлено фактори, що впливають на конкурентоспроможність банків, ієрархію категорій конкурентоспроможності. Розглянуто сили конкуренції М. Портера. Також виявлено низку проблем, що впливають на рейтинг банків та довіру з боку населення. Виявлено методи підвищення конкурентоспроможності на досвіді зарубіжних банків.

Ключові слова: конкурентоспроможність, банк, фінансовий ринок, конкурентна позиція, методи підвищення.

АННОТАЦІЯ

В статье рассмотрены понятия банковской конкуренции, ее сущность. Представлены факторы, влияющие на конкурентоспособность банков, иерархия категорий конкурентоспособности. Рассмотрены силы конкуренции М. Портера. Также выявлен ряд проблем, влияющих на рейтинг банков и доверие со стороны населения. Выявлены методы повышения конкурентоспособности на опыте зарубежных банков.

Ключевые слова: конкурентоспособность, банк, финансовый рынок, конкурентная позиция, методы повышения.

ANNOTATION

The article deals with the concept of banking competition, its essence. The factors affecting the competitiveness of banks, the hierarchies of competitiveness categories are presented. Considered the forces of competition M. Porter. Also found a number of problems affecting the rating of banks and public confidence. The methods of increase of competitiveness on the experience of foreign banks are revealed.

Key words: competitiveness, bank, financial market, competitive position, methods of improvement.

Постановка проблеми. Сучасні банківські процеси конкуренції обумовлені змінами, що відбуваються на національному та світовому фінансових ринках, а також мають низку особливостей, що відрізняють її від конкуренції в інших секторах економіки. Головними факторами, що впливають на загострення конкуренції, є глобалізація світового фінансового ринку, розвиток нових фінансових та електронних технологій, що обмежує доступ до кредитних ресурсів, а також індивідуальність банківських продуктів.

Все це приводить до того, що банки вибирають стратегії, які націлені на лідируючі позиції в конкурентному середовищі, а також збереження та підвищення їх конкурентоспроможності. Основними негативними факторами, що впливають на ці процеси, є загальний стан економічної та політичної обстановки, неефективність державного регулювання та неефективне управління, нездатність адаптуватися до кризових і посткризових умов, та, найголовніше, від-

сутність інтегрованих підходів до управління банком як комплексом, здатним до самоорганізаційної системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Конкурентоспроможність у своїх працях вивчали такі науковці, як В.О. Ткачук, С.Л. Тігіпко, А.А. Качурин, Н.В. Касьянов, Т.Д. Гірченко, Ю.О. Заруба, І.В. Коломієць. Також проблеми оцінки конкурентоспроможності досліджувалися в роботах О.В. Мірошниченко, М.В. Медведева, П.Ф. Колесова та інших вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Однак, незважаючи на численні вивчення та результати наукових досліджень, деякі питання залишаються невирішеними, зокрема питання підходу до визначення сутності конкурентоспроможності банку та її оцінки відповідно до факторів конкурентоздатності банку. У зв'язку з постійною зміною умов функціонування банків існує необхідність вивчення факторів впливу на конкурентоспроможність.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Нині банківський бізнес в Україні стикається в жорсткій боротьбі як за збереження наявних клієнтів і надання їм нових банківських послуг, так і за залучення нових. Для цього ми повинні запропонувати кращі умови обслуговування, підвищити їх якість. Метою роботи є виявлення наявних проблем конкурентоспроможності українських банків, розроблення практичних рекомендації щодо підвищення конкурентоспроможності банківських послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Банківська конкуренція є основною рушійною силою на ринку банківських продуктів, вимагає ретельного вивчення сутності. Згідно з даними В.О. Ткачука банківську конкуренцію необхідно визначити як суперництво між учасниками ринку банківських послуг, а він характеризується високим рівнем конкуренції [6]. Під час дослідження сутності конкурентоспроможності банків необхідно відрізнити класичну конкуренцію виробників від конкуренції між банківськими установами. Тому доцільно виділити особливості банківської конкуренції:

1) об'єкт конкуренції – це не товар, а банківські ресурси, сформовані банком для здійснення операції;

2) банк на ринку може виступати і як продавець, і як покупець;

3) виробництво і продаж банківських і фінансових послуг можуть бути сконцентровані в одному банку без залучення зовнішніх каналів продажів;

4) діяльність банків та їх установ суворо регламентується НБУ;

5) конкурента боротьба існує не лише між банківськими установами, але й між банківськими та небанківськими фінансовими установами.

Сутність банківської конкуренції відображається на найважливішій характеристиці банківських послуг на ринку, а саме на її конкурентоспроможності.

Конкурентоспроможність банку є ключовим показником, що визначає рівень її ефективності. Так, незважаючи на важливість цього поняття, серед науковців немає єдиної думки про визначення сутності поняття. Серед учених немає єдиної чіткої економічної інтерпретації цього терміна, що призводить до виникнення суперечностей під час аналізування конкурентоспроможності банківських установ та під час управління нею. Вчені розглядають конкурентоспроможність банків порізно, зокрема на рис. 1 представлено основні підходи до визначення сутності цього поняття.

Конкурентоспроможність банку			
Властивість суб'єкту ринкових відносин виступати на ринку нарівні з присутніми там конкуруючими суб'єктами	Реальна чи потенційна можливість підприємств виготовляти та збувати товари, які за ціновими та неціновими характеристиками є більш привабливими, ніж товари конкурентів	Здатність витримувати конкуренцію в порівнянні з аналогічними об'єктами, представленими на даному ринку	Наявність певних властивостей і спроможностей суб'єкта, що дозволяють йому брати участь в економічному змаганні.

Рис. 1. Сутність конкурентоспроможності банку

О.В. Мірошніченко вважає, що рівень конкурентоспроможності банку відображає успішність його функціонування в процесі набуття, утримання та розширення ринкових позицій, що передбачає здатність банківської установи забезпечувати відповідність власних послуг запитам споживачів та протистояти негативному впливу зовнішнього середовища [5].

Крім того, в економічній літературі сутність категорії «конкурентоспроможність» часто розглядається через такі категорії, як конкурентна перевага, конкурентний статус, конкурентоспроможність і конкурентний потенціал. Для того щоб визначити інструменти для оцінки та обґрунтування методів управління конкурентоспроможністю банку, була створена ієрархія цих понять. Взаємозалежність між цими категоріями показана на рис. 2.

Рис. 2. Ієрархія категорій конкурентоспроможності

У процесі вивчення та оцінювання конкурентоспроможності банку необхідне не тільки розуміння сутності та природи цього поняття, але й обов'язкове вивчення факторів, які впливають або якоюсь мірою можуть впливати.

Більшість вчених поділяє чинники на внутрішні і зовнішні. Водночас можна констатувати, що існують дві протилежні думки про вплив факторів на конкурентоспроможність банку. Деякі дослідники вважають, що під час визначення конкурентоспроможності банку вирішальна роль належить екзогенним факторам. Інші стверджують, що з точки зору підтримки та конкурентоспроможності це фактори внутрішнього середовища банку, які є найбільш важливими, оскільки вони є об'єктом активного впливу на його частину. Протиставляти внутрішні та зовнішні фактори впливу на діяльність банків недоцільно та помилково. Головні зовнішні фактори, які впливають на конкурентний клімат галузі та конкурентоспроможність суб'єктів господарювання, М. Портер назвав силами конкуренції. Для підтримки або підвищення конкурентоспроможності банку необхідно враховувати ці чинники і постійно стежити за зміною ситуації на ринку.

На рис. 3 показано фактори конкурентоспроможності банку.

З іншого боку, в роботі Т.Д. Гірченко запропоновано групувати фактори за суб'єктами ринку, діяльність яких створює умови для конкуренції, таким чином:

- держава та державна конкурентна стратегія;
- банки, які вступають на ринок та заго-струють конкуренцію;
- споживачі банківських послуг, які впливають на банки;
- постачальники фінансового капіталу на галузевому ринку;
- дія субститутів банківських продуктів, які займають частину галузевого ринку;
- безпосередньо фінансові організації [1].

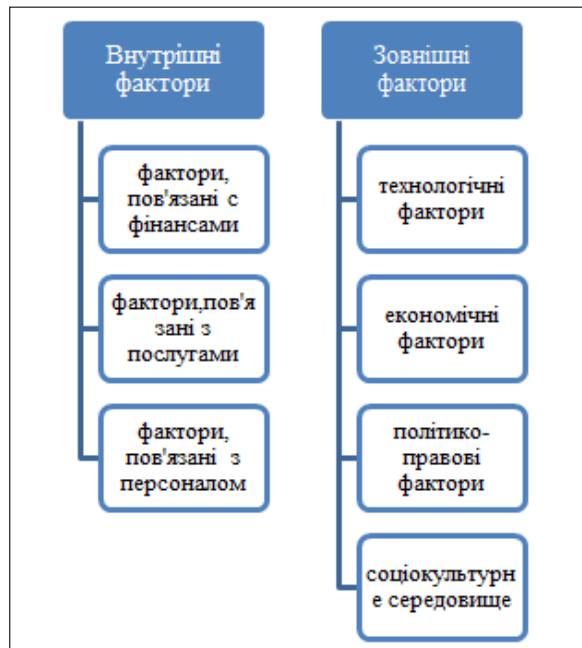

Рис. 3. Фактори впливу на конкурентоспроможність банку

Основним аспектом управління конкурентоспроможністю банку є оцінка рівня цього показника, який є ключовим для визначення інструментів управління рівнем конкурентоспроможності банку.

Сьогодні існує ціла низка наявних проблем у банківській системі України, що знижують рейтинги банків та довіру з боку населення.

Такими проблемами є:

- висока концентрація капіталу в найбільших банках;
- те, що досить малі комерційні банки часто формують 99% портфеля позик та депозитів, що є досить негативним чинником, оскільки така ситуація може привести до покращення механізмів та змов великих банків між собою у здійсненні своєї діяльності, наприклад під час встановлення цін на банківські послуги;
- ірраціональна територіальна структура, територіальна нерівномірність банківської системи та місцевий характер банківських ринків;
- низький рівень капіталізації комерційних банків;
- розрив між дисконтною ставкою НБУ та ставками кредитування комерційних банків, що може стати серйозною перешкодою для подальшого економічного зростання країни та великим розривом між ставками за депозитами та комерційними позиками, пов'язаними з передачею банками їх вартості замовникам;
- низьке кредитування реального сектору економіки;
- проблема надійності та безпеки кредитів;
- проблема неадекватного та ненадійного фінансування;
- проблема забезпечення депозитів та відновлення довіри до банків.

Сьогодні всі цивілізовані країни прагнуть зменшити кількість наявних операцій та грошову масу в обігу. Для цього центральні банки та уряди вжили низку заходів, одним з яких є врегулювання з платіжними системами з пластиковими картками (переважно внутрішні, а потім міжнародні). Впровадження систем електронних платежів викликає глибокі зміни в районах, де відбувається конверсія, а також сприяє переходу на більш високий рівень. Як наслідок, у розвинутих країнах безготівкові розрахунки, що витісняють грошові кошти, вже обслуговують 90,0% роздрібногo товарообігу. У Великій Британії для обслуговування громадян застосовується мікропроцесорна картка Citizens Card, технологічну схему якої розробила компанія "Smartex". Картки були розроблені для використання в індивідуальних замкнених карткових схемах. При цьому кожному жителю надається картка, яка має багато функцій, є корисною та зручною для місцевих органів влади (муніципалітетів) та для різних комерційних програм. Тому людина, що живе в зоні дії цієї карткової системи, може замінити безліч карток, що є у неї, єдиною картою Citizens Card, а також використовувати її, наприклад, як свідоцтво про вік, читацький квиток у бібліотеці, посвідчення для отримання освітніх послуг і доступу до місця розваг, квиток у громадському транспорті, а також у багатьох комерційних цілях [4, с. 48].

Національний проект Geld-Karte стартував у Німеччині в 1996 році; випуск цих карток наприкінці 2000 року склав 70 мільйонів одиниць. Сьогодні Geld-Karte – найбільша в світі система, яка застосовує принцип багатофункціонального електронного гаманця. Концепція міських карток на базі Geld-Karte реалізована в містах Ейхштатт і Кульмбах. Мета цього проекту полягає в тому, щоб замкнути фінансові потоки на локальному рівні, щоб суттєво підвищити їх ефективність [2, с. 25].

Проект FINEID (Фінляндія) реалізується на основі пластикової картки з мікроконтролером, яка містить лише інформацію для швидкої та точної ідентифікації. Карта показує таку інформацію, а саме ім'я, дату народження, номер в системі соціального забезпечення, громадянство, номер картки, дату випуску, термін дії картки, підпис, фото. Технічне рішення картки дає змогу використовувати її для ідентифікації в платіжних операціях, телекомунікаціях, контролю доступу.

У 2005 році Австрія запровадила систему електронних медичних послуг. Основною подією цієї інновації є те, що всі громадяни, що проживають в країні та охоплені соціальним та медичним страхуванням, отримують двосторонню пластикову картку (електронну картку). Одна сторона діє як національний «інформатор» і призначена для використання виключно на території Австрії. Вона є особистим електронним документом, який містить особисту інформацію про особу, таку як ім'я, страхова компанія, страхувальник, номер особистого страхування.

Останній призначається при народженні або під час в'їзду до країни на постійне мешкання та залишається незмінним протягом усього життя. На зворотному боці е-картки знаходиться європейська медична картка для міжнародних подорожей, а саме до країн Шенгенської зони і ЄС, а також до Швейцарії [2, с. 28].

Сучасне розуміння індустрії фінансових послуг у майбутньому полягає в тому, що традиційні кредитні установи, такі як комерційні банки та ощадні установи, будуть зведені до ролі організаторів кредитів, тоді як реальна фінансова потужність перейде до сек'юритизаторів активів – інвестиційних банків. Цей сценарій допомагає пояснити, чому комерційні банки так хочуть зараз займатися інвестиційною діяльністю. З посиленням специфіки споживачів на міжнародних ринках банки все більше зосереджуються на наданні різноманітних форм послуг консультативного характеру, включаючи підготовку детальних фінансово-економічних звітів про стан речей у країні, що представляє інтерес для клієнта, вибір потенційних партнерів, надання правової інформації тощо. Водночас на початку 1980-х років зародилася тенденція створення, окрім мережі кореспондентських відносин, філій та представництв так званого комплексного обслуговування за кордоном [3, с. 199].

Тенденція до універсалізації банківської діяльності характерна останніми роками для кредитних систем усіх країн із розвинутою ринковою економікою, причому в кожній з них вона має свої особливості. Найбільшого розвитку ця тенденція набула в банківській системі Німеччини, де домінуючу роль відіграють універсальні комерційні банки, на які припадає близько 90% кредитних установ у країні та які здійснюють різні види банківських операцій, за винятком емісії та надання іпотечних кредитів. Серед банків Великобританії особливо помітною є так звана велика четвірка, яка включає універсальні за різними типами операцій банки з найбільшим сукупним активом та прибутком. Універсальний характер мають також операції, що проводяться комерційними банками у Швейцарії, Нідерландах, Норвегії, Швеції, Бельгії, Люксембурзі та інших країнах.

Висновки. Отже, конкурентоспроможність банків є показником ефективності їх діяльності. У сучасних умовах соціально-політичної кризи та нестабільної економічної ситуації формуван-

ня конкурентних переваг, які дають змогу виділити банківську установу на фоні конкурентів на ринку, і забезпечення їх високого рівня в довгостроковій перспективі є кінцевою метою функціонування банку. Таким чином, зростаюча конкуренція на банківському ринку, яка спостерігається останніми роками, визначає необхідність вирішення низки завдань, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності українських банків.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гірченко Т.Д. Стратегія конкурентоспроможності банків в умовах активізації розвитку ринку банківських послуг / Т.Д. Гірченко // Регіональна економіка. – 2009. – № 4. – С. 122–127.
2. Жуков А.І. Послуги комерційних банків: зарубіжний досвід і практика / А.І. Жуков. – М.: ОА «Консалтбанкір», 2013. – 85 с.
3. Кльоба Р.Л. Маркетинговий підхід до вдосконалення управління банківською діяльністю / Р.Л. Кльоба // Наук. вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 19.3. – С. 196–214.
4. Мірошніченко О.В. Методи оцінки конкурентоспроможності банку / О.В. Мірошніченко // Економіка Криму. – 2009. – № 28. – С. 42–47.
5. Пономарьова Т.О. Якість послуг: якісні параметри оцінки / Т.А. Пономарьова, М.С. Супрягіна // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 5. – Т. 2. Маркетинг за кордоном. – 2012. – № 1(45). – С. 47–49.
6. Ткачук В.О. Маркетинг в банку / В.О. Ткачук. – Тернопіль: Синтез-Полиграф, 2006. – 225 с.

REFERENCES:

1. Girtshenko T.D. Strategy of competitiveness of banks in the conditions of activating the development of the market of banking services / T.D. Hirchenko // Regional economy. – 2009. – No. 4. – P. 122–127.
2. Zhukov A.I. Services of commercial banks: foreign experience and practice / Zhukov A.I. – M.: OA Konsaltbanker, 2013. – 85 p.
3. Klobo R.L. Marketing approach to improving the management of banking activities / R.L. Kleoba // Scientific. Bulletin of the NLTU of Ukraine. – 2012. – Exp. 19.3. – P. 196–214.
4. Miroshnichenko O.V. Methods of assessing the competitiveness of the bank / O.V. Miroshnichenko // Economy of the Crimea. – 2009. – No. 28. – S. 42–47.
5. Ponomareva T.O. Quality of services: qualitative evaluation parameters / T.A. Ponomareva, M.S. Subryagina // Economic sciences Bulletin of Khmelnytsky National University 2014, No. 5, T. 2. Marketing abroad. – 2012. – No. 1(45). – P. 47–49.
6. Tkachuk V.O. Marketing in a bank / V.O. Tkachuk. – Ternopol: Synthesis-Polygraph, 2006. – 225 p.

Shavlo Yu.A.

*Student at Department of Banking,
Oles Honchar Dnipro National University*

Dereza V.M.

*Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Banking,
Oles Honchar Dnipro National University*

CURRENT STATE AND PROBLEMS OF COMPETITIVENESS OF BANKS OF UKRAINE

The article deals with the concept of banking competition, its essence. The factors affecting the competitiveness of banks, the hierarchy of competitiveness categories are presented. Considered the forces of competition by M. Porter. Also found a number of problems affecting the rating of banks and public confidence. The methods of increase of competitiveness on the experience of foreign banks are revealed.

Modern banking processes of competition are caused by changes taking place in the national and world financial markets and have a number of features that distinguish it from the competition in other sectors of the economy. The main factors influencing the intensification of competition are the globalization of the global financial market, the development of new financial and electronic technologies, limiting access to credit, and the individuality of banking products.

All this leads to the fact that banks choose strategies aimed at leading the competitive environment, as well as maintaining and increasing their competitiveness. The main negative factors influencing these processes are the general state of the economic and political situation, the ineffectiveness of state regulation and ineffective management, the inability to adapt to crisis and post-crisis conditions and, most importantly, the lack of integrated approaches to managing the bank as a complex capable of self-organization.

At present, the banking business in Ukraine faces a tough struggle, both for preserving existing customers and for providing them with new banking services and for attracting new ones. To do this, we must offer better service conditions, improve their quality. The aim of the work is to identify existing problems of the competitiveness of Ukrainian banks, to develop practical recommendations for improving the competitiveness of banking services.

The essence of banking competition is reflected in the most important characteristics of banking services in the market – in its competitiveness.